

علی علیراده - تابناک

گروه‌های مختلف در نظر بگیرند، از اقسام مختلف رسانه‌های دیجیتال استفاده کنند، یادگست بسازند و فضای موزه‌پخش زنده تصویری داشته باشند. در نظر گرفتن اشتراکات مخاطب با موزه هم نکته دیگری است که از نظر ایکوم در دوران فعالیت دیجیتال موزه‌ها اهمیت دارد.

اقتصادی‌سازی موزه‌ها

در حالی که دغدغه بسیاری از موزه‌های دنیا چگونگی فعالیت در حوزه دیجیتال است، بسیاری از موزه‌های خصوصی هم در این ماه‌ها متحمل ضرر و زیان مالی شده‌اند. موزه‌های پربازدید دنیا خسارت‌های چند صد هزار دلاری متحمل شدند و بعضی موزه‌ها از جمله «موزه هنر متروپولیتن» مجبور به تعدیل نیرو شدند. موزه هنر متروپولیتن بالغ بر ۸۰ نفر از راهنمایان و کارکنان بخش‌های مختلف را در دوران شیوع کرونا اخراج کرد و در روزهای اخیر هم اخباری مبنی بر مشکلاتی که این موزه در پرداخت حقوق مدیران خود با آن مواجه است، منتشر شده است. «موزه هنر ویتنی» هم ۷۰ نفر از کارکنان خود را به دلیل مشکلات مالی ناشی از پاندمی کرونا اخراج کرد. «موزه هنرهای معاصر ماساچوست» هم بالغ بر ۱۰۰ نفر از کارکنان خود را اخراج کرد. مشکلات مالی موزه‌های خصوصی و هنری دنیا تا جایی جدی شده است که کارشناسان اقتصاد هنر پیش بینی می‌کنند اگر موزه‌ها تا پایان سال ۲۰۲۰ تعطیل بمانند، به اجبار باید برخی از آثار گنجینه هنری خود را در حراج‌های بین‌المللی به فروش برسانند تا بتوانند به حیات و فعالیت خود ادامه دهند.

روز جهانی موزه در حالی فرارسیده است که موزه‌ها در ایران و دیگر کشورها با پیامدهای کرونا مواجه‌اند

دیجیتالی شدن؛ سرنوشتی که کرونا برای موزه‌ها رقم زد

گلناز گلصباحی، عضو هیأت اجرایی ایکوم جهانی: «ایکوم با تداوم بازدید آنلاین در موزه‌ها موافق است. این شکل از فعالیت موزه‌ها در سطح جهانی نشان داد که این شیوه بسیار مورد پسند مردم عادی است.»

✍️ **فرزانه قبادی** | سال ۱۹۷۷ که اعضای شورای بین‌المللی موزه‌ها در مسکو تصمیم گرفتند روز هجدهم ماه می را به عنوان «روز جهانی موزه» ثبت کنند، تا به امروز موزه‌ها هرگز چنین تعطیلی گسترده و طولانی مدتی را تجربه نکرده بودند. ماه‌هاست که کرونا موزه‌های دنیا را به تعطیلی کشانده است و موزه‌ها هم‌پای بسیاری از مراکز فرهنگی از شیوع این ویروس متضرر شده‌اند. اما در عین حال می‌توان گفت پاندمی کرونا فعالیت این مراکز را در فاز جدیدی کرده است. سایت شورای بین‌المللی موزه‌ها ICOM با نزدیک شدن به روز جهانی موزه در صفحه نخست سایت خود پیامی با این مضمون منتشر کرده است: «به دنبال تعطیلی موزه‌ها در روز جهانی موزه ما از موزه‌ها دعوت می‌کنیم و ویژه برنامه‌های خود را در این روز به صورت آنلاین برگزار کنند و این روز را با شعار «موزه‌ها برای برابری، تنوع و جهانشمولی» همراه ما گرمی بدارند.» البته ایکوم پیشنهاد تاریخی جایگزین را هم مطرح و از موزه‌داران دعوت کرده است در صورت تمایل ویژه برنامه‌های خود را برای روز جهانی موزه بعد از پایان قرنطینه در روز شانزدهم نوامبر که همزمان با هفتاد و چهارمین سال فعالیت این نهاد است در محل موزه خود برگزار کنند.

از روزی که مدیران موزه‌های دنیا یکی پس از دیگری تصمیم به تعطیلی موزه‌ها گرفتند، تا به امروز که به اتخاذ تدابیری برای بازگشایی دوباره آنها مشغولند، موزه‌ها از طریق فضای مجازی میزان نگاه بازدیدکنندگان از سراسر دنیا بودند. ماه‌هاست که بازدیدکنندگان با کلیک کردن روی یک لینک از یک گالری به گالری دیگری روند، کنار ویتترین‌های ایستند و تصاویر چندبندی اشیا را تماشا می‌کنند. بسیاری از موزه‌ها بزرگ دنیا در وب سایت خود امکان بازدید آنلاین به صورت رایگان را برای عموم فراهم کرده‌اند. آمارهای رسمی از بازدید موزه‌های اروپا نشان می‌دهد بازدید آنلاین از این موزه‌ها رشد حدود ۵۰ درصدی داشته است. بسیاری از موزه‌ها بازدیدهایی در بخش زنده اینستاگرام در نظر گرفتند و مخاطبان را به تماشای دعوت کردند. در روز جهانی موزه هم قرار است موزه‌ها در دنیایی جدید مراسم گرمی‌داشت روزی را که به نام شانزدهم نوامبر شناخته می‌شود برگزار کنند و این برای تمام موزه‌های دنیا تجربه تازه‌ای است.

موزه‌ها در دنیا امروز تنها محلی برای نمایش آثار نیستند. آنها نهادی اجتماعی محسوب می‌شوند که نقش‌های اجتماعی و فرهنگی دارند. در حوزه آموزش نیز موزه‌ها امروز در دنیا نقش مهمی ایفا می‌کنند. استفاده از ابزارهای موجود در فضای آنلاین تنها می‌تواند مکمل فعالیت موزه‌ها باشد، نه جایگزین آن. گلناز گلصباحی، عضو هیأت اجرایی ایکوم جهانی در این باره می‌گوید: «ایکوم با تداوم بازدید آنلاین در موزه‌ها موافق است. این شکل از فعالیت موزه‌ها در سطح جهانی نشان داد که این شیوه بسیار مورد پسند مردم عادی است و از آن استقبال می‌شود. ایکوم هم در میانه بحران که چاره‌ای جز تعطیلی موزه‌ها نبود و راهی برای بازدید به نوع دیگری وجود نداشت، از این موضوع حمایت کرد. اما این اقدامات مکمل حضور فیزیکی در موزه‌هاست و تا حدودی همراه و یاری‌کننده ما خواهد بود. اما در نهایت قرار نیست این شرایط دائمی باشد و موزه‌ها بالاخره به شکل فیزیکی هم فعالیت خود را آغاز خواهند کرد. اما در عین حال ارائه خدمات به صورت آنلاین هم باید در کنار وجوه دیگر فعالیت موزه‌ها استمرار پیدا کنند. در شرایط عادی که ما از بحران خارج شده‌ایم، خدمات آنلاین می‌تواند به عنوان مزیت یک موزه در نظر گرفته شود و در زمان بحران هم ارائه این خدمات ضروری است. داشتن چنین امکاناتی به شکل مستمر به موزه‌ها کمک می‌کند که بیشتر آگاهی‌رسان و در خدمت جامعه، دانش و فرهنگ عمومی باشند و با جوامع‌شان ارتباط مفید و متمرکز داشته باشند.»

چالش‌ها و کمبودها

بعضی موزه‌ها با راز از فعالیت آنلاین فراتر گذاشتند و از کسانی که در قرنطینه به سر

می‌بردند، دعوت کردند تا به چالشی که این موزه‌ها طراحی کرده بودند، بپیوندند. «موزه‌گتی» در لس‌آنجلس از علاقه‌مندان دعوت کرد تا با الهام از آثار هنری مشهور هنرمندان برجسته دنیا و با استفاده از ابزارهایی که در خانه دسترسی دارند، آثار هنری را با آفرینی کنند. چالش موزه گتی با استقبال بسیاری مواجه شد و تصویری که کاربران در توئیتر و اینستاگرام با هشتگ Between Art And Quarantine از هنرنمایی خود منتشر می‌کردند، توجه رسانه‌های بزرگ را هم به این چالش جلب کرد.

موزه شهر وین هم پروژه‌ای برای ثبت خاطرات روزهای دوران کرونا طراحی کرد. این موزه در فراخوان پروژه «کرونا در وین» آورده است: «چگونه نسل‌های آینده خواهند دانست بحران کرونا برای وین چه معنایی داشته است؟ اطلاعات در دنیای دیجیتال به زودی فراموش می‌شوند، اما اشیاء ماندگارند. موزه وین از شما می‌خواهد تا تصویری که نمایانگر زندگی خصوصی یا حرفه‌ای شمار در دوران کروناست، برای ما ارسال کنید.» در مرحله بعد این موزه از صاحبان تصاویر منتخب می‌خواهد تا شیبایی را که در تصاویر انتخاب شده وجود دارد، در صورت تمایل به موزه‌ها بفرستند تا این موزه آنها را به نام آنها برای همیشه حفظ کند و در نمایشگاهی دائمی با نام «دوران کرونا در وین» به نمایش بگذارد.

موزه لوور و کاخ ورسای در پاریس، British Museum در لندن، موزه گوگنهام در نیویورک، موزه ملی هنرهای مدرن و معاصر در سنوئل، خانه موزه فریداکا لودر مرکز موزه پرگامون در برلین و موزه‌های ونگوگ و ریچکس در آمستردام از جمله موزه‌های بزرگ دنیا بودند که امکان بازدید رایگان و آنلاین را برای عموم مردم در سراسر دنیا فراهم کردند. در ایران هم تا حدودی پای موزه‌ها به فضای مجازی باز شد. هر چند امکان بازدید مجازی در سطح استانداردهای بین‌المللی در وب سایت موزه‌های ایران به دلیل ضعف زیرساخت‌ها فراهم نبود. با این حال تعدادی از موزه‌ها از بیستر شبکه‌های اجتماعی به ویژه اینستاگرام استفاده کردند تا در حد توان با جریان ترابری و سستی که در میان موزه‌های دنیا شکل‌گرفته است، قدمتی را بردارند. همراه شوند. اما ضعف و مشکلاتی که در زیرساخت‌ها وجود داشت و در سال‌های گذشته تأمین نشده بود، باعث شد این موزه‌ها نتوانند در این عرصه با قدرت ظاهر شوند. با این حال، تداوم در این مسیر و استمرار فعالیت‌ها در حوزه دیجیتال برای موزه‌های ایران که تا پیش از شیوع کرونا در مقابل دیجیتال شدن مقاومت می‌کردند، می‌تواند گامی موثر در راستای فعالیت موزه‌ها در دنیا باشد.

پیشنهادات ایکوم برای دیجیتالی شدن موزه‌ها

پاندمی کرونا را می‌توان برای موزه‌ها نقطه عطفی دانست، نقطه‌ای که شاید شروعی تازه و تعریفی دوباره برای فعالیت موزه‌ها باشد. ایکوم برای فعالیت موزه‌ها در دوران جدید پیشنهادهایی را مطرح کرده است که می‌تواند نگاه موزه‌ها را به مخاطبان تغییر دهد، همچنین شیوه فعالیت آنها را به گونه‌ای که برای بازدیدکننده حتی در دوران بعد از کرونا جذاب باشد، تعریف کند. شورای جهانی موزه‌ها تاکید دارد که موزه‌ها به رویکردی توجه ویژه داشته باشند. فاطمه احمدی، عضو هیأت اجرایی موزه‌های دانشگاهی (یومک) در این باره می‌گوید: «باید مطالعات و پژوهش‌هایی صورت گیرد و زیرساخت موزه‌های ما تقویت شود تا در حوزه دیجیتال بتوانیم همگام با موزه‌های دنیا پیش برویم. در مورد روایتگری در فعالیت‌های دیجیتال موزه هم باید توجه کنیم که بازدید مجازی موزه‌ها، مثل رفتن یک گروه تلویزیونی به موزه و تصویربرداری صرف نباشد. موزه‌دارها باید آموزش ببینند که در فضای دیجیتال به چه شکل بازدیدکننده را با بیان روایت‌های شنیدنی جذب و این روایت‌ها را بطور بیان کنند و از قصه‌های موزه بگویند که بازدیدکننده در طول بازدید مجازی فضای موزه را ترک نکنند.»

ایکوم معتقد است موزه‌ها باید در فعالیت دیجیتال خود مخاطبان را در اقبال و

باید مطالعات و پژوهش‌هایی صورت گیرد و زیرساخت موزه‌های ما تقویت شود تا در حوزه دیجیتال بتوانیم همگام با موزه‌های دنیا پیش برویم. در مورد روایتگری در فعالیت‌های دیجیتال موزه هم باید توجه کنیم که بازدید مجازی از موزه‌ها، مثل رفتن یک گروه تلویزیونی به موزه و تصویربرداری صرف نباشد. موزه‌دارها باید آموزش ببینند که در فضای دیجیتال به چه شکل بازدیدکننده را با بیان روایت‌های شنیدنی جذب و این روایت‌ها را بطور بیان کنند و از قصه‌های موزه بگویند که بازدیدکننده در طول بازدید مجازی فضای موزه را ترک نکنند.

شروع به کار نخستین سایت بازدید مجازی از موزه‌ها و محوطه‌های تاریخی ایران

محمدرضا کارگر

مدیر کل امور موزه‌های کشور

گفته می‌شود که ویروس کرونا روی ۸۰ درصد موضوعات مرتبط به انسان تأثیرات جدی و مستقیم دارد و طبیعتی است که موزه‌ها هم از این امر تأثیر می‌پذیرند، به دلیل اینکه موزه‌ها با دو موضوع مهم در ارتباط هستند: آثار و مردم. وقتی ما حضور مردم را در موزه نداریم، باید توجه را به آثار معطوف و آنها را معرفی و حفاظت کنیم. بعد از شیوع این ویروس موزه‌ها هم مثل تمام مشاغل و فعالیت‌های دیگر به دنبال این بودند که چگونه آسیب‌های ناشی از پاندمی کرونا را بر فعالیت خود کاهش دهند. نخستین راهی که در دنیا امروز به ذهن متبادر می‌شود این است که با کمک تکنولوژی مرتبط و فضای مجازی بتوانیم دریچه‌ای را در موزه‌ها به روی مردم باز کنیم. بر همین اساس ما هم در ایران مانند فعالان حوزه موزه‌ها در دنیا شروع به فعالیت کردیم و اقدامات موفقی هم در این زمینه انجام شد. از ابتدای سال ۹۹ امکان بازدید از موزه‌ها در فضای آنلاین فراهم شد. هر روز یکی از موزه‌های تهران در سایت آپارات معرفی شد و بازدیدکنندگان این امکان را داشتند که در طول برنامه و بعد از آن سوالات خود را مطرح و پاسخ خود را دریافت کنند. در مجموع حدود ۷۰ میلیون بازدید از برنامه معرفی ۱۳ موزه تهران در نوروز ۹۹ صورت گرفت. این استقبال باعث شد توجه بیشتری به موضوع بازدید مجازی از موزه‌ها صورت گیرد. در نظر داریم در آینده نزدیک امکان بازدید مجازی از ۱۰۰ موزه پر مخاطب کشور را فراهم کنیم. زیرساخت‌های مورد نیاز برای تحقق این موضوع در ابتدا پهنای باند است که با همکاری وزارت ارتباطات امکان پذیر خواهد بود. در ماه‌های اخیر وزارت ارتباطات و میراث فرهنگی همکاری خوبی را با هم آغاز کردند که باعث ارائه خدمات بسیاری در این حوزه شد و نتایج مطلوبی در سایه این همکاری به دست آمد. در راستای موضوع دیجیتال شدن موزه‌ها به مناسبت روز جهانی موزه از نخستین سایت بازدید مجازی از موزه‌ها و محوطه‌های تاریخی ایران رونمایی خواهیم کرد. از بیست و نهم اردیبهشت این سایت به آدرس Emirat.ir در دسترس علاقه‌مندان خواهد بود. در این سایت اطلاعات، تصاویر و ویدیوهای مربوط به موزه‌ها و محوطه‌های تاریخی کشور بارگذاری و به تدریج تکمیل خواهد شد. ویژه برنامه روز جهانی موزه هم که به صورت آنلاین برگزار خواهد شد، از طریق همین سایت به صورت زنده پخش می‌شود.